

Yeni-Assur Dönemi Tayinat

Neo-Assyrian Tayinat

ELİF DENEL*

TIMOTHY P. HARRISON**

Giriş

Chicago Üniversitesi'ne bağlı Şark Enstitüsü'nün Türkiye'nin güneydoğusunda bulunan Amik Ovası'ndaki (Hatay) Tayinat Höyük'te yürüttüğü Suriye-Hitit Projesi'nin 1935-1938 arasındaki ilk kazalarından sonra, arkeolojik araşturmaların tekrar başlamasının üstünden on yıldan fazla zaman geçti (Haines 1971: 37-66) (Fig. 1). Tayinat Arkeoloji Projesi (TAP) Kunulua'nın krallık ve kamusal merkezi olan ve yaklaşık 20 hektarlık bir alanı kaplayan yukarı höyük alanında 2004'ten beri kazılar yürütmektedir. Buna ek olarak, yerleşimin kuzeyinde ve doğusunda 20 hektarlık bir alanı kapsayan aşağı yerleşimde son zamanlarda yapılan yüzey araştırmaları, sıradağ halkın yaşadığı düşünülen kesimlerde daha fazla ışık tutmuştur (Batiuk 2007; Osborne, Karacic 2017) (Fig. 2). İskan tabakaları İlk Tunç Çağ'ına kadar uzanır ve en az MÖ geç 3. binyılı tarihlenirken (yani Amik H, I ve J evreleri; Braidwood, Braidwood 1960: 13-14), Demir Çağ I-III'e, ya da MÖ 12. ila 6. yüzyıllara, tarihlenen önemli kalıntılar da bulunudur (Amik N ve O Evreleri; Swift 1958: 58; Ünlü 2017: 602 n. 2); MÖ 2. binyılda ise iskânda Orta ve Son Tunç çağlarına denk gelen yaklaşık 800 yıllık bir ara dönem bulunmaktadır.¹ Bu uzun terk süresinin, Tayinat'ın yaklaşık 750 m güneydoğusunda konumlu Tell Açına'nın Mukiş Krallığı'nın kraliyet kenti eski Alalah olarak ortaya çıkışıyla aynı zamana denk geldiği görülmüştür (Yener 2013: 11-24). Bu iki kardeş yerleşim, batıda ve kuzyede Akdeniz ve Kilikya, kuzyeye Orta Anadolu ve güneyde Levant sahilini arasındaki kavşakta bölgelerarası iletişim yollarının bu önemli kesişimindeki stratejik konumlarını Tunç ve Demir Çağları boyunca korumuşlardır (Fig. 3).

Hem Şark Enstitüsü hem de TAP kazıları Yeni Assur Dönemi'ne tarihlenen büyük bir eyalet merkezinin kalıntılarını ortaya çıkartmıştır. Aslında Assur iskâni sırasında pek çok eski kamusal yapı yenilenmiş ve yerleşimler kapsamlı bir

Introduction

More than ten years have now passed since archaeological research resumed at Tayinat Höyük on the Amuq plain (Hatay) in southeast Turkey by the University of Toronto after the initial excavations between 1935 and 1938 by the Syrian-Hittite Expedition from the Oriental Institute in University of Chicago (Haines 1971: 37-66) (Fig. 1). Since 2004, the Tayinat Archaeological Expedition (TAP) has been conducting excavations on the upper mound, which covers an area of about 20 ha and contains the royal and public center of Kunulua. Recent surveys in the lower settlement, which encompasses an additional 20 hectares mainly on the north and the east of the settlement, have provided further insight into the quarters designated probably for the commoners (Batiuk 2007; Osborne, Karacic 2017) (Fig. 2). Occupation levels extend back into the Early Bronze Age, dating to at least the late third millennium BC (namely Amuq Phases II, I and J; Braidwood, Braidwood 1960: 13-14), with substantial remains dating to the Iron Age I through III periods, or from about 12th to 6th century BC (Amuq Phases N and O; Swift 1958: 58; Ünlü 2017: 602 n. 2), with an occupational gap of about eight hundred years in the second millennium BC corresponding to the Middle and Late Bronze Ages.¹ This lengthy period of abandonment has since been shown to coincide with the emergence of Tell Açına as ancient Alalah, royal city of the Kingdom of Mukish, located about 750 m to the southeast of Tayinat (Yener 2013: 11-24). Together, these sister settlements stood at the crossroads between the Mediterranean and Cilicia to the west and north, Mesopotamia to the east, central Anatolia to the north, and the Levantine coast to the south, maintaining their strategic position at this important intersection of interregional communication routes throughout the Bronze and Iron Ages (Fig. 3).

Both the Oriental Institute and the TAP excavations uncovered the remains of a major provincial

center dating to the late Neo-Assyrian period. In fact, many earlier public structures were renovated and the settlement seems to have been reorganized extensively during the Assyrian occupation, considerably obscuring the distinctive urban character of Kunulua, capital of the Syro-Hittite kingdom of Patina/Unqi, at the strategically positioned Tayinat Höyük adjacent to an ancient course of the Orontes river on the Amuq Plain (Batiuk 2007). The influence of the Neo-Assyrian Empire on Kunulua most likely started with the interventions of the earlier Neo-Assyrian kings into north Syria as early as the 9th century BC with Assurnasirpal II and Shalmaneser III. Historical sources indicate that Tiglath-pileser III decisively subjugated the independent kingdom of Patina/Unqi in 738 BC and reduced its capital into the provincial capital of a new province Kinatia/Kunulua/Kullania/Kullani.⁴ Despite the substantial damage caused on the upper levels of the mound by post-Iron Age pitting and quarrying as well as modern agricultural activity, excavations by the Syrian-Hittite Expedition, together with the ongoing FAP investigations, have disclosed a carefully planned center, well integrated into the imperial ideology and the provincial governing system of Assyria. However, Tayinat was not entirely transformed into an Assyrian settlement. Recent archaeological discoveries strongly suggest a strategy of control that incorporated certain pre-existing cultural and region-specific elements of power into the new provincial system of government.

düzenlemeden geçmişi, ki bu da Suriye-Hitit krallığı Patina/Unqi'nin Amik Ovası'nda, Asi Nehri'nin antik dönemdeki yatağına bitişik Tayinat Höyük'te stratejik olarak konumlanmış başkenti Kunulua'nın belirgin kentsel karakterini belirsizleştirmiştir (Batiuk 2007). Yeni Assur İmparatorluğu'un Kunulua'daki etkisi, muhtemelen Yeni Assur kralları II. Assurnasirpal ile III. Salmanassar'ın MÖ 9. yüzyılda Kuzey Suriye'ye müdahaleleriyle başla-

Fig. 1:
Chicago Üniversitesi'nin
Suriye-Hitit Projesi
1930'lardaki kazıları
(Chicago Üniversitesi Şark
Enstitüsü'nün izniyle).

University of Chicago's
Syrian-Hittite Expedition
excavations in the 1930s
(Courtesy of the Oriental
Institute of the University
of Chicago).

Fig. 2:
Güneydeki Asi
Nehri'yle Tayinat
Höyük'ün havadan
görünüşü
(Foto: M. Akar).

Tayinat Mound
from the air with
the Orontes river on
the south
(Photo: M. Akar).

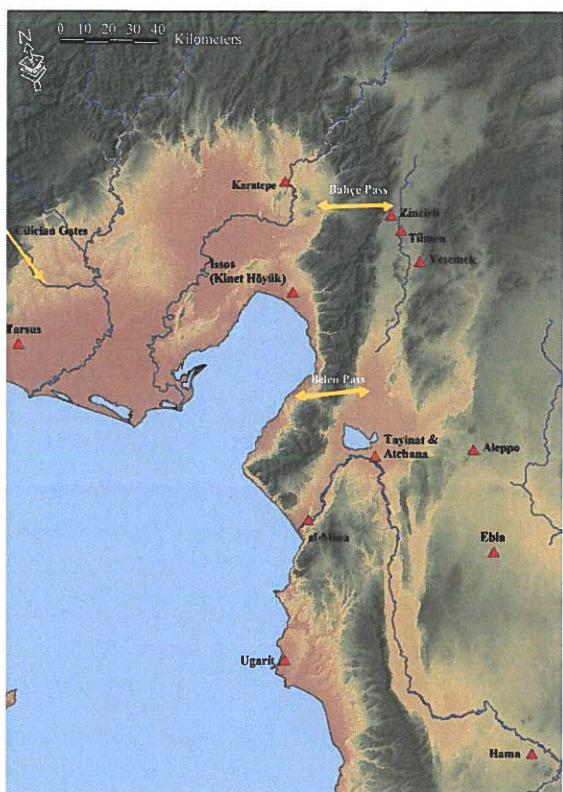

Fig. 3:
Amik Ovası haritası
(Harita: S. Batıük).

Map of the Amuq Plain (created by S. Batıük).

mıştı. Tarihsel çalışmalar III. Tiglat-pileser'in MÖ 738'de bağımsız Patina/Unqi Krallığı'nı kesin olarak hükümlü altına aldığıını, başkentini de yeni bir Kinalia/Kunalia/Kullania/Kulani² eyaletinin başkentine indirgediğini gösterir. Demir Çağı sonrasında yine kullanılmak üzere toplanan taşlar için açılan çukurların ve tarımsal etkinliklerin høyüğün üst tabakalarında yol açtığı tahribata rağmen, Suriye-Hitit Projesi ve halen devam eden TAP kazları, dikkatle planlanmış, Assur'un imparatorluk ideolojisine ve eyalet yönetim sistemine entegre olmuş bir merkez ortaya çıkartmıştır. Ancak son zamanlardaki arkeolojik keşifler Tayinat'ın tamamen bir Assur yerleşimine dönüştürülmediğine ve bölgeye özgü önceden var olan belli kültürel güç öğelerini yeni eyalet yönetim sistemine katan bir kontrol stratejisine işaret etmektedir.

Geç Hitit Sitadeli

Suriye-Hitit Projesi kapsamında yapılan kazılar çoğunlukla Batı Merkez Alanı'nda, yani høyüğün en yüksek kısmındaki sitadel alanında yoğunlaşmış ve Chicagolu arkeologların Demir Çağı I ve III arasına tarihlediği beş ayrı mimari evre ya da yapı katu açığa çıkarılmıştır (Yak. MÖ 1000/950-550/500 ya da Amik O Evresi; Haines 1971: 2, 64-66; Pucci 2008) (Fig. 4). Chicago ekibine göre, bu mimari evrelerden Batı Merkez Alanı'ndaki en iyi korunmuş ve en geniş evre olarak önce çıkan ikinci Yapı Dönemi, Bina I'ı de içeren *büt hilâni* planında inşa

The Neo-Hittite Citadel

Excavations by the Syrian-Hittite Expedition focused primarily on the West Central Area, or the citadel area on the highest part of the mound, and uncovered five distinct architectural phases, or Building Periods, which were assigned by the Chicago archaeologists to the Iron Age II and III periods (ca. 1000/950-550/500 BC or Amuq Phase O; Haines 1971: 2, 64-66; Pucci 2008) (Fig. 4). Of these architectural phases, the Chicago archaeologists emphasized the Second Building Period as the best preserved and the most extensive in the West Central Area, with stupendous palace structures constructed in *büt hilâni* plan, such as Building I, and a remarkable temple structure, Building II, built in *megaron* style, and decorated with double-lion column bases on the entrance porch.³ The Second Building Period exhibited, on the one hand, a distinct stratigraphic separation from the First Building Period, comprising mainly Building XIII and XIV (Haines 1971: pls. 94, 95; Harrison 2017: 279-280), but on the other hand, a relatively smooth transition into the subsequent Third Building Period (Haines 1971: 64-66, pls. 102, 103). The foundation of the Second Building Period was assigned to the mid/late-9th-mid-8th century BC on the basis of Luwian hieroglyphic fragments found on the floors of the earliest associated architectural phase, and thus to a distinctively Syro-Hittite period of the indigenous kingdom of Patina/Unqi (Haines 1971: 66). More recent excavations by the Toronto team and analyses of ceramics, especially the typical Red Slipped Burnished Ware tradition, confirm the dating of the Second Building Period to the mid-9th-mid-8th centuries BC, in accord with the historical scenario that associates the conquest of Tiglath-pileser III in 738 BC with the beginning of the Third Building Period, which is then dated to the mid/late 8th-7th centuries BC (Osborne 2011: 137-143; 2012: 47). The Second and Third Building Periods are associated with a continuous ceramic sequence, namely the Red Slipped Burnished Ware, which is common through the Iron II and III periods. In other words, although a number of new forms appear in the Iron III, many Iron II forms continue into the Iron III period, thus historically encompassing both the kingdom of Patina/Unqi and the period of Neo-Assyrian authority at Tayinat Höyük (Osborne 2011).

In addition to Building I, other *büt hilâni* structures were constructed around a large central paved area, Courtyard VIII; Building VI, an annex adjacent to Building I on the east, and Building IV, a free-standing monumental structure facing Building I on the north; each building was elaborately decorated on their façades with columns and ornately carved basalt column bases (Haines 1971: pls. 75, 78, 97, 103). A paved pathway linked Courtyard VIII with a large gate complex, Gateway XIII, which provided access to the upper citadel from the southwest. On the eastern edge of the mound, Gateway VII linked the lower and upper settlements, while Gateways II and XI provided entrance through the outer walls of the lower settlement; a pathway likely connected Gateway VII to the recently discovered Gateway XVII to the south of Temple XVI. Finely hewn basalt orthostats were discovered in these gates (Haines 1971: 64-65).

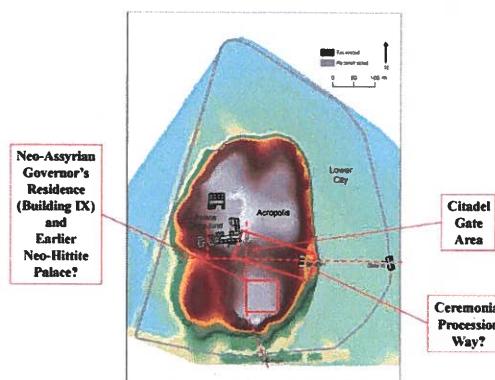

Fig. 4:
Tayinat Höyük'teki Batı Merkez Alanı, Sıtal Kapısı (XVII. Yapı), Yeni Asur Vali Sarayı (IX. Yapı) ve VII: Kapı arasındaki mekânsal ilişkiye gösteren yukarı ve aşağı yerleşimler (Haz: S. Batiuk).

Upper and lower settlements at Tayinat Mount showing the spatial relationship between the West Central Area, the Citadel Gate (Building XVII), the Neo-Assyrian Governor's Palace (Building IX) and Gateway VII (created by S. Batiuk).

and the fragments of a large human head, likely part of a seated figure also carved in basalt, was also discovered in the vicinity of Gateway VII (Haines 1971: 60-61; Hawkins 2000: 365-367; Harrison 2017: 280 and n. 18).

The primary focus of the TAP investigations of the Iron II settlement has been to the south and east of the West Central Area. In 2007, excavations were opened to the east of a deep north-south trench cut by the Syrian-Hittite Expedition along the outer face of the east wall of Building XIV and to the east of Building I and Temple II, penetrating through a series of surfaces, including a well-preserved cobblestone pavement to the east of Building I. The TAP excavations discovered the burnt remains of a small tripartite temple, constructed in a *megaron*-style architectural plan similar to that of Temple II.⁴ The structure was subsequently designated Building XVI, and together with Building II formed part of an Assyrian double temple complex dating to the Iron III period (ca. late 8th-7th centuries BC; Harrison 2012: 3-21; Harrison and Osborne 2012: 125-13). Excavations conducted between 2011 and 2017 to the south of Temple XVI have revealed an earlier gate complex, Building XVII, and a series of discarded statues, most likely associated with the monumental display of royal power by the Syro-Hittite, or Luwian, ruling family at Kunulua prior to the Neo-Assyrian conquest. While some of these statues were simply buried, others were clearly exposed to violent destruction. The original display context of these sculptures has been disturbed by subsequent activity and thus remains obscure. Yet, the highly exclusive elite character of this area, charged with political and religious significance, is clearly reflected by the fragmented sculp-

edilmiş muazzam saray yapıları ve *megaron* tarzında inşa edilmiş, giriş portikosu çift aslanlı sütun kaideleriyle bezenmiş dikkat çekici bir tapınak yapısı olan Bina II'yi kapsamaktadır.³ İkinci Yapı Dönemi, Bina III ve Bina XIV'ü içeren Birinci Yapı Dönemi'nden belirgin bir stratigrafik ayırım gösterirken (Haines 1971: Lev. 94, 95; Harrison 2017: 279-280), sonraki Üçüncü Yapı Dönemi'ne göreceli olarak yumuşak bir geçiş olduğunu göstermiştir (Haines 1971: 64-66, levha 102, 103). İkinci Yapı Dönemi'nin başlangıcı, en erken mimari evreye ait tabanlarda bulunan Luvice hiyeroglif parçalarına dayanarak MÖ orta/geç 9. yüzyıl-orta 8. yüzyıla, dolayısıyla Patina/Unqi Krallığı'nın yerel egemenliğini sürdürdüğü Suriye-Hitit Dönemi'ne tarihlenmiştir (Haines 1971: 66). Toronto ekibinin yaptığı kazılar ve özellikle Çağ I II ve III'de etkin olan Kırmızı Astarlı Perdehanlanmış Çanak Çömlek geleneği üzerinde yapılan analizler, İkinci Yapı Dönemi'nin MÖ orta 9. yüzyıl/geç 8. yüzyıla tarihlenmesini güçlendirdiği gibi, III. Tiglat-pileser'in MÖ 738'de bölgeyi fetih ile Üçüncü Yapı Dönemi'nin başlamasını ilişkilendiren ve bu dönemi MÖ orta/geç 8.-7. yüzyıllara tarihleyen tahminleri de desteklemektedir (Osborne 2011: 137-143; 2012: 47). İkinci ve Üçüncü Yapı dönemleri Demir Çağ I II ve III boyunca devamlılık gösteren tipik kırmızı astarlı perdehanlanmış çömlekçilik geleneği ile bağdaşmaktadır. Diğer bir deyişle, Demir Çağ I II'de bazı yeni çanak çömlek formları ortaya çıksa da Demir Çağ I II. evreye ait formların pek çoğu Demir Çağ III. evrede devamlılık göstermektedir. Bu çömlekçilik geleneği Tayinat Höyük'te tarihsel olarak hem Patina/Unqi Krallığı'ni hem de Yeni Assur Dönemi'ni kapsar (Osborne 2011).

Dösemeli ve büyük bir alan olan Avlu VIII'in etrafında Bina I'e ek olarak doğuda Bina II'ye bitişik bir ek yapı olan Bina VI ile kuzeyde Bina I'e bakan bağımsız bir anıtsal yapı olan Bina IV gibi başka *būt hilāni* yapıları da inşa edilmiştir. Ayrıca her bir yapının cephesi sütun ve bazalttan oymalı sütun kaideleriyle bezenmiştir (Haines 1971: Lev. 75, 78, 97, 103). Yukarı sitede güneybatıdan giriş sağlayan büyük bir kapı kompleksi olan Kapı XIII dösemeli bir yol ile Avlu VIII'e bağlanıyordu. Höyükün doğu kenarında bulunan Kapı VII aşağı ve yukarı yerleşimler arasında geçit sağlarken, Kapı II ve XI aşağı yerleşimin dış duvarlarından içeriye giriş sağlamaktaydı. Kapı VII ise muhtemelen bir yolla Tapınak XVI'nin güneyinde yapılan kazılarla ortaya çıkarılan Kapı XVII'ye bağlanıyordu. İnce kesilmiş bazalt ortostatlar (Haines 1971: 64-65) ile Kapı VII'nin yakınında bulunmuş ve oturan bir heykele ait olduğu tahmin edilen bazalt insan başı parçalarının bu geçit alanlarıyla bağlantılı oldukları tahmin edilmektedir (Haines 1971: 60-61; Hawkins 2000: 365-367; Harrison 2017: 280 ve n. 18).

TAP tarafından Demir Çağ I II'ye tarihlenen yerleşimin üzerinde yürütülen araştırmaların ana odağını Batı Merkez Alanı'nın güneyi ve doğusu oluşturmuştur. Suriye-Hitit Projesi'nin Bina XIV'ün doğu duvarının dış yüzü boyunca,

Fig. 5:
Aslan heykeli
(Foto: J. Jackson).

Statue of lion
(Photo: J. Jackson).

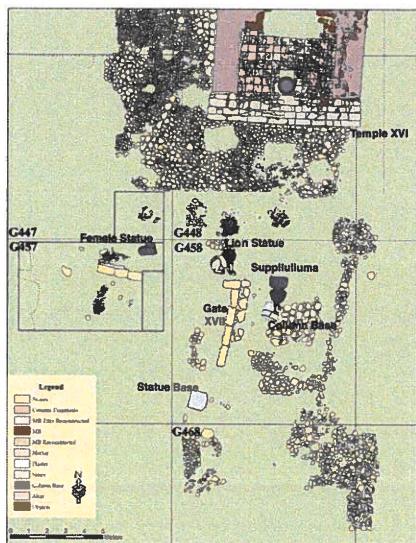

Fig. 6:
Tapınak XVI'nin güneyindeki kutsal alanda atılmış
heykelleri gösteren plan (Haz. S. Batıuk).

The plan showing discarded sculptures in the sacred precinct south of Temple XVI (created by S. Batıuk).

tural remains, and by their calculated destruction. Furthermore, this public space, reserved for distinctive community events and ceremonies, clearly did not lose its significance. The reorganization of this area as a sacred precinct by the Assyrians, enclosed on the north and west with temples, strongly emphasizes its continued communal importance and value during the Iron III (Denel, Harrison 2017).

The TAP expedition made several basalt sculptural discoveries during its excavations between 2011 and 2017, highlighting the magnificence of local artistic traditions. An apotropaic sculpture of a seated lion over 1 m in height and length was discovered in an area defined by alternating layers of mudbrick and sherd surfaces (Fig. 5). The statue was deposited head down, towards the south, but facing west, immediately to the north of Gateway XVII (Fig. 6). A violently destroyed statue base depicting double lion protomes and a bearded figure in the "Master of Animals" motif, depicted kneeling and harnessing the two lions, was unearthed immediately to the south of Building XVII. The upper torso and head of a male statue with a Hieroglyphic Luwian inscription on its back stands out as the most striking discovery. Identified in the inscription as Suppiluliuma, the statue most likely belonged to a very prominent king of Unqi/Patina, whose reign dated to mid-9th century BC (Weeden 2013: 12, 15-16). Suppiluliuma's statue, weighing approximately a ton, was discarded facing downward in a direct axis immediately to the south of the entrance to Temple XVI; adjacent to it was an intact circular column base carved out of limestone, and decorated with the apotropaic images of a winged bull and a winged sphinx, with a flattened

Bina I ile Tapınak II'in doğusunda açtığı derin bir kuzey-güney açmasının doğusunda, 2007'de aralarında Bina I'in doğusunda bulunan iyi korunmuş taş döşeme de olmak üzere buradaki yüzeyleri kesen kazılar yapılmıştır. TAP tarafından yürütülen kazılar Tapınak II'ye benzer şekilde *megaron* planında inşa edilmiş küçük bir üç bölümlü tapınağın yanmış kalıntılarını ortaya koymuştur.⁴ Bina XVI (ya da Tapınak XVI) olarak adlandırılan bu yapı, Bina II (ya da Tapınak II) ile birlikte Demir Çağ III'e tarihlenen Assur çifte tapınak kompleksinin bir parçasını oluşturmaktaydı (yak. MÖ geç 8.-7. yüzyıllar; Harrison 2012: 3-21; Harrison, Osborne 2012: 125-43). Tapınak XVI'nin güneyinde 2011-2017 arasında yapılan kazılar, daha erken bir geçit kompleksi olan Bina XVII'yi ve olasılıkla Yeni Assur fethinden önce Kunulu'a'da hüküm süren yerel Suriye-Hitit ya da Luvi ailenin krali gücünü sergileyen bir dizi heykeli, yerlerinden atılmış vaziyette ortaya çıkardı. Bu heykellerin bazıları gömülüşken, bazlarının tahrif edildiği görülmüştür. Ayrıca heykellerin özgün sergilenebilme konumları daha sonraki faaliyetler sırasında tahrif edildiği için, heykellerin orijinal yerlerinin tespiti güçtür. Yine de politik ve dinsel önemine sahip bu alanın son derece seçkin ve elit özelliğine, parçalanmış heykel kalıntılarına ve bilinçli yapılmış tahrifatına açıkça yansımıştır. Dahası, özel toplu etkinlik ve törenlere ayrılan bu kamusal alanın önemini yitirmediği açıktır. Bu alanın Assurlular tarafından kuzeyde ve batıda tapınaklarla kapanır şekilde bir kutsal alan olarak yeniden düzenlenmesi, alanın Demir Çağ III'e yansayan toplumsal önem ve değer devamlılığına güçlü bir vurgu yapar (Denel, Harrison 2017).

2011-2017 arasındaki TAP kazıları sırasında yerel sanatsal geleneklerin ihtişamını gösteren bazalt heykeller bulunmuştur. Bir metreden fazla yükseklikte ve uzunlukta, kötülüğe karşı koruyucu nitelikte (*apotropaic*) oturur vaziyette betimlenmiş bir aslan heykeli, sıra sıra kerpiç ve çanak çömlek tabakaları içeren bir dolgunun içinde bulunmuştur (Fig. 5). Heykelin Kapı XVII'nin hemen kuzeyinde, batıya bakar şekilde güneşe doğru baş aşağı atıldığı anlaşılmaktadır (Fig. 6). Kapı XVII'nin hemen güneyinde, iki tarafındaki çifte aslan protomolarını dizginleyerek kontrol eden "Hayvanların Efendisi" motifinde betimlenmiş çömelen sakallı bir figür içeren ve tahrif edilmiş bir heykel kaidesi ortaya çıkarılmıştır. Bu buluntular arasında arkasında Luvice hiyeroglif yazıt olan torso ve başı korunmuş bir erkek heykeli en çarpıcı keşif olarak öne çıkmaktadır. Yazıtta, Suppiluliuma olarak tanımlanan heykel, büyük ihtimalle Unqi/Patina'nın MÖ 9. yüzyıl ortalarında hüküm sürmüş tanınmış bir kralına aittir (Weeden 2013: 12, 15-16). Suppiluliuma'nın yaklaşık bir ton ağırlığında bu heykeli, Tapınak XVI'nin girişinin hemen güneyine, tapınağın doğrudan ekseni üzerinde aşağı bakar şekilde atılmış olarak bulundu; bitişinde kireçtaşından oyulmuş, yine kötülüğe karşı koruyucu nitelikte kanatlı boğa ve kanath sfenks imgeleriyle bezeli ve bezemesiz tarafı düzleştirilmiş bir

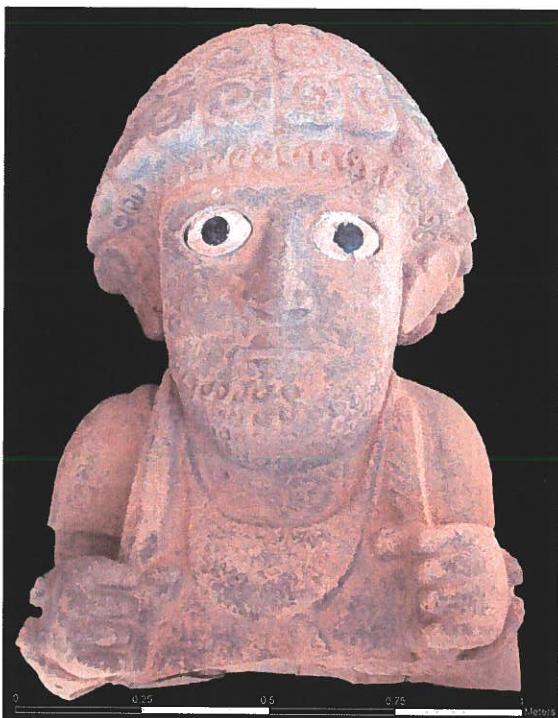

Fig. 7:
Suppiluliuma heykeli
(Foto: J. Jackson).

Statue of
Suppiluliuma
(Foto: J. Jackson).

dairesel sütun kaidesi bulunmaktaydı (Fig. 7). En son 2017'de yürütülen kazılarda, aslan heykelinin batısında yine atılmış, tahrip edilmiş bir kadın heykeline ait bir torsonun üst bölümü ortaya çıkarıldı.

Parçaları 1930'larda Chicago ekibi tarafından bulunan Luvice hiyeroglif yazıtlarla oyulmuş anıtlar da yine muhtemelen aynı döneme aitti ve Toronto ekibinin bulduğu heykellerle aynı kaderi paylaşıyordu (Haines 1971: 66). Bu parçaların pek çoğu olasılıkla 2. Tayinat Yazısı olarak adlandırılan, Tapınak XVI'nın önünde yükselen bir platformun üstüne oturtulduğu anlaşılan bir stele aitti (Haines 1971: 45, Lev. 74B; Hawkins 2000: 367-368). Bu anıtsal yazıtlar, heykeller ve Kapı XVI, belki de Kapı XVII'den Batı Merkez Alanı'na veya sitadele doğrudan uzanan törensel bir geçit yolunun göstergesi ve kraliyet otoritesinin gerçekten etkileyici bir sergilemesi olmalıdır (Denel, Harrison 2017).

Tapınak XVI'nın daha erken bir evresinin bu anıtsal kompleksin bir parçası olup olmadığı henüz net değildir. Yine de tapınağın batı duvarının bir kesiti de dahil olmak üzere bir dizi sondaj, Demir Çağı II'ye tarihlenen daha Erken bir evre içeren karmaşık bir inşaat tarihine işaret eder. Tapınak XVI'nın etrafında üçüncü bağamlarda dağınık olarak bulunan Luvice hiyeroglif parçalar da yine bu daha erken Demir Çağı II evresinin varlığını desteklemektedir (Harrison, Osborne 2012). 2017'de özellikle bu kronoloji ve stratigrafi sorununu çözmek için başlatılan araştırmalar halen devam etmektedir (Denel, Harrison 2017).

edge on the undecorated side (Denel, Harrison 2017) (Fig. 7). Most recently, in 2017, excavations recovered the upper torso of a violently damaged female statue, discarded also facing downward to the west of the lion statue.

Monuments carved with Hieroglyphic Luwian inscriptions, the smashed fragments of which were excavated in 1930's by the Chicago team, probably also belonged to the same period and shared the same fate with the statues discovered by the Toronto team (Haines 1971: 66). Many of these fragments likely belong to a stela, identified as Tayinat Inscription 2, which appears to have stood on an elevated platform in front of Temple XVI (Haines 1971: 45, pl. 74B; Hawkins 2000: 367-368). These monumental inscriptions, sculptures and Gateway XVII must have formed part of a processional way, perhaps leading from Gateway VII, towards the West Central Area, or citadel, and a truly impressive display of royal authority (Harrison 2017).

Whether an earlier phase of Temple XVI formed part of this monumental complex is not yet clear. Nevertheless, a series of probes, including a section through the temple's west wall, indicate a complex construction history with an earlier phase that dates to the Iron II. The Hieroglyphic Luwian fragments found scattered in tertiary contexts around Temple XVI further support the existence of this earlier Iron II phase (Harrison and Osborne 2012). Investigations, initiated in 2017 specifically to solve this problem of chronology and stratigraphy, are still ongoing (Denel, Harrison 2017).

Neo-Assyrian Kinalia/Kullania

The earliest Assyrian historical references to the kingdom of Patina/Unqi and to its capital, Kunulua, coincide with Neo-Assyrian expansion in the Iron II period, specifically during the reign of Assurnasirpal II. The Neo-Assyrian king included reference to Patina *pa.ti-na.a* in his Banquet Stele among those invited to celebrate the founding of his new capital at Kalhu (Nimrud) at ca. 879 BC (Grayson 1991: 290, 293, A.O.101.30.35, 144). Assurnasirpal II also recorded receiving tribute from Lubarna, the king of Patina, during his campaign to north Syria in ca. 870 BC, and identifies his capital city as Kunulua (*ku.nu.lu.a*) (Grayson 1991: 216-219, A.O.101.1 iii 71-81). Although Assurnasirpal indicates the settling of deportees from here into his new capital at Kalhu, his interventions into the kingdom of Unqi/Patina do not seem to have been entirely oppressive. Yet, his descendant, Shalmaneser III, responded very aggressively to a coalition of regional powers, and extracted a heavy tribute from Sapalulme and Qalparunda, two rulers of Patina, in 857 and 853 BC, even receiving a daughter of Qalparunda along with her dowry (Grayson 1996: 16-17 A.O.102.2 i 42-ii 12; 18 A.O.102.2, ii 21-24a; 23 A.O.102.2 ii 84). It is likely that Sapalulme is the Akkadian appellation of Suppiluliuma, whose inscription was discovered on the back of the colossal male figure discarded in front of Temple XVI (Weeden 2013: 15-16). Qalparunda, furthermore, could well be the Akkadian for Halparuntas, known from fragments of the Tayinat Inscription 1, discovered in the area of Courtyard VIII (Hawkins

2000: 366). The Black Obelisk (ca. 829 BC) mentions a Lubarna in association with the assassination of the Patinean king by "the people of the land" and the accession to the throne of Surri, who was a "non-royal person" (Grayson 1996: 69 A.O.102.14 146b-156). He may have been a different king with the same name as the one Assurnasirpal II encountered about forty years earlier. Shalmaneser, nonetheless, intervened through his general, Daian-Assur, who slaughtered Surri and his supporters, collected a substantial tribute, and then erected a colossal royal statue of the Assyrian king "in the temple of his gods."⁵

The Neo-Assyrian Citadel

The destruction of the public area in front of Temple XVI, along with the associated monumental sculptures, may be attributed to the internal struggles for power inferred in these Neo-Assyrian sources, or to Shalmaneser III's intervention into this region in response to them. Alternatively, Tiglath-pileser III also stands out as a candidate for the source of destruction, since textual sources describe his conquest of Patina/Unqi in 738 BC after Tutammu, king of Unqi, reportedly broke his loyalty oath to the Assyrian king (Tadmor, Yamada 2011: 39-40 Ann. 12; 133-131 Ann. 50). Written documents further indicate that Tiglath-pileser III reduced the kingdom of Unqi/Patina to a province, and annexed the entire region into the expanding Neo-Assyrian Empire, and installed a eunuch as the local governor (*bēl pāhūtī*), to rule the province from the capital, now referred as Kinalia/Kunalia. Tiglath-pileser is also reported to have settled foreigners in the new province as part of a wider policy of Neo-Assyrian political and economic expansion (Tadmor, Yamada: 39-40 Ann. 12; 68 Ann. 26).

However, not all aspects of the political institutions and culture of the Assyrian Empire were imposed on the populations in the provinces. In fact, the evidence of architectural and material cultural continuity between the Second and Third Building Periods on the Tayinat citadel suggests that the change was primarily political, and not cultural. The Chicago excavators detected a number of renovations and new constructions that took place during the Third and the Forth Building Periods, when the city operated as a Neo-Assyrian provincial center (Haines 1971: 66). These new additions appear to have coincided with the new functions assigned to the capital, while certain local elements were maintained, perhaps as part of a strategy to govern the local population through existing local social and political institutions.

A number of new buildings were constructed in the Third and the Forth Building Periods (or the Iron III). Platform XV, a large elevated rectangular structure 46 x 87 m in size, redefined the east side of the West Central Area complex (Haines 1971: 43-44, pl. 101). While the function of the platform is not understood, the possibility that it once supported an elevated religious structure seems likely, in light of the TAP discovery that it was linked directly with Temple XVI on its southeast by a mudbrick-paved courtyard, and thus clearly formed part of a larger religious complex (Harrison 2016: 256).

Yeni Assur Kinalia/Kunalia

Patina/Unqi Krallığı'na ve başkenti Kunulua'ya yapılan en erken tarihsel atıflar Demir Çağı II'de Yeni Assur'un genişleme dönenmine, tam olarak II. Assurnasirpal'in krallığına denk gelir. Kalhu'da (Nimrud) kurduğu yeni başkenti kutlamak için yak. MÖ 879'da verdiği ziyaferin anısına diktiği Ziyafet Steli'nde II. Assurnasirpal davetliler arasında Patina'dan (*"kur pa-li-na-a-a"*) söz eder (Grayson 1991: 290, 293, A.O.101.30 35, 144). Ayrıca II. Assurnasirpal yak. MÖ 870'te yönettiği kuzey Suriye seferi sırasında Patina krali Lubarna'dan haraç aldığı da kaydeden ve kralliyetin başkentini Kunulua (*"ku-nu-lu-a"*) olarak belirtir (Grayson 1991: 216-219, A.O.101.1 iii 71-84). II. Assurnasirpal Kalhu'daki yeni başkentine buradan sürgün ettiği halkları yerleştirdiğine işaret etse de Unqi/Patina Krallığı'na müda-haleleri bütünlükle baskıcı gibi görünmez. Yine de oğlu III. Salmanassar bölgelik güçlerin oluşturduğu bir koalisyon'a çok saldırganca cevap vermiş, MÖ 857 ve 853'te Patina'nın iki hükümdarından, Sapalulme ve Qalparu(n)'da'dan ağır haraçlar kesmiş, hatta Qalparu(n)'da'nın kızını da çeyiziyle birlikte almıştır (Grayson 1996: 16-17 A.O.102.2 i 42-ii 12; 18 A.O.102.2, ii 21-24a; 23 A.O.102.2 ii 84). Sapalulme'nin Tapınak XVI'nin önune atılarak gömülü büyük erkek heykelinin arkasında yazıt bulunan Suppiluliuma'nın Akkadca ismi olması muhtemeldir (Weeden 2013: 15-16). Dahası, Qalparunda, Avlu VIII alanında bulunan 1. Tayinat Yazılısının parçalarından bilinen Halparuntiyas'ın Akkadcası olabileceğini düşündürmektedir (Hawkins 2000: 366). Siyah Obelisk (yak. MÖ 829) ise Patinalı kralın "ülkenin halkı" tarafından suikasta uğradığından ve tahta "kral ailesinden olmayan bir kişi" olan Surri'nin çıkışıyla ilişkili olarak Lubarna diye birinden söz eder (Grayson 1996: 69 A.O.102.14 146b-156). Bu, II. Assurnasirpal'in yaklaşık 40 yıl önce karşılaştığı kral-la aynı isimde başka bir kral olabilir. Her halükârdı, Salmanassar Surri ile destekçilerini öldüren generali Daiian-Assur aracılığıyla duruma müdahale etmiş, yükü mikarda haraç almış, sonra da Assur kralının anıtsal bir krali heykelini "tanrılarının tapınağına" dikmiştir.⁵

Yeni Assur Sitadeli

Tapınak XVI'nin önündeki kamusal alanın anıtsal heykellerle birlikte tahrif edilmesi, Yeni Assur kaynakları tarafından yansıtılan güç çekişmeleriyle veya III. Salmanassar'ın bunlara yanıt olarak müdahaleyle ilişkilendirilebilir. Alternatif olarak, metinlere göre Unqi kralı Tutammu Assur kralına ettiği sadakat yeminini bozunca, MÖ 738'de Patina/Unqi'yi fethedişini anlatan III. Tiglat-pileser de tahrîbin kaynağı olarak olasılıkların arasında öne çıkmaktadır (Tadmor, Yamada 2011: 39-40 Ann. 12; 133-131 Ann. 50). Yazılı belgeler ayrıca III. Tiglat-pileser'in Unqi/Patina Krallığı'ını bir eyalete indirgediği, bütün bölgeyi genişleyen Yeni Assur İmparatorluğu'na kattığını ve eyaleti artık Kinalia/Kunalia olarak sözü edilen

başkentten yönetmesi için bir hadimi yerel vali (*bēl pāhiti*) olarak atadığını gösterir. Tiglat-pileser'in aynı zamanda Yeni Assur'un genel siyasal ve ekonomik yayılım politikasının bir parçası olarak yeni eyalete yabancıları yerleştirdiği belirtilir (Tadmor, Yamada: 39-40 Ann. 12; 68 Ann. 26).

Ancak, eyaletlerdeki nüfusa Assur İmparatorluğu'nun siyasal kurumlarının bütün yönleri dayatılmıyordu. Aslında Tayinat sitadelindeki İkinci ve Üçüncü yapı evreleri arasındaki mimari ve maddi kültürel devamlılık, değişimin ağırlıkla siyasal olduğuna, kültürel olmadığına işaret eder. Chicagolu araştırmacılar, Üçüncü ve Dördüncü yapı evrelerinde, şehir bir Yeni Assur eyalet merkezi olarak işlediği sırada gerçekleşmiş bazı onarımlar ve yeni inşaat faaliyetleri tespit etmiştir (Haines 1971: 66). Bu eylemler başkente verilen yeni işlevlerle aynı zamanda olmuş gibi görünmekle birlikte, belli yerel öğelerin belki de yerel nüfusu var olan toplumsal ve siyasal kurumlar yoluya yönetmek amacıyla devam ettirildiği düşünülebilir.

Üçüncü ve Dördüncü yapı evrelerinde (Demir Çağı III) yeni binalar inşa edilmiştir. 46 x 87 m boyutunda, dikdörtgen şeklinde yükseltilmiş büyük bir yapı olan Platform XV Batı Merkez Alanı kompleksini yeniden tanımlamıştır (Haines 1971: 43-44, Lev. 101). Platformun işlevi tam olarak anlaşılmassa da yükseltilmiş bir dinsel yapıyı desteklemesi muhtemel görünümeye birebirlikte, güneydoğusunda kerpiç döşeli bir avlu aracılığıyla doğrudan Tapınak XVI ile bağlantılı olduğu TAP tarafından yürütülen çalışmalar ışığında anlaşılmış ve dolayısıyla daha büyük dinsel bir komplekse dahil olduğu görülmüştür (Harrison 2016: 256).

Chicago ekibi, yukarı høyüğün güneydoğu kısmındaki bir tümsekte yapay olarak yükseltilmiş bir platform üzerinde Assurlulara özgü avlu tarzında inşa edilmiş Bina IX yapı kompleksinin de kazısını yapmıştır (Fig. 4). Yeni Assur valisinin konutu olarak tanımlanan bu yapı, olasılıkla geniş bir alandan görülebiliyordu. Ayrıca, yukarı høyüğün doğu kenarında bulunan ve kesik başlar taşıyan Assur giysileri içinde asker imgeleriyle bezeli Kapı VII; aşağı yerleşimi törensel bir geçit yolu aracılığıyla yukarı høyük ve Bina IX ile bağlıyordu. Aynı zamanda, Yeni Assur kralının yerel temsilcisi olan valiyi ziyarete gelen bütün konuklar için verilen ezici güç ve otorite mesajı açtı (Haines 1971: 60-61; Harrison 2005: 26, Fig. 1; Harrison: 2017: 288). IX. Yapı sıvalı kerpiç duvarlardan ve pişmiş tuğla döşeli bir dizi avlu etrafında düzenlenmiş odalarдан oluşmuştur. Başlıca odası veya kabul salonu olan C Odası, kompleksin güney tarafındaydı ve büyük ihtimalle Demir Çağı'nda Tayinat'ın daha yakınından akan Asi Nehri'ne bakıyordu (Batiuk 2007). Kabul salonunun duvarları mavi boyalıydı. Güney duvarındaki kireçtaşından dikdörtgen bir hazne muhtemelen ritüel yıkama ve arınma amaçlarına yarıyordu. Odanın batı tarafında bulunan çakıltaşı döşemedeki iki paralel yiv sırası, olası portatif bir mangalı destekliyordu (Haines 1971: 62, Lev. 84; Harrison 2016: 256).

Chicago ekibinin yürütüğü kazılar, Batı Merkez Alanı'nda

The Chicago team also excavated Building IX, a large complex that was constructed in the Assyrian courtyard style on an artificially raised platform on a knoll in the southeast part of the upper mound (Fig. 4). Identified as the residence of the Neo-Assyrian governor, Building IX was most likely visible from a wide area. Gateway VII, located on the east edge of the upper mound, and decorated during this phase with images of soldiers in Assyrian attire and holding decapitated heads, connected the lower settlement with the upper mound and Building IX via a processional way. The message of overwhelming power and authority was clear to all visitors who came to meet the governor as the local representative of the Neo-Assyrian king (Haines 1971: 60-61; Harrison 2005: 26 and Fig. 1; Harrison: 2017: 288). Building IX was constructed of plastered mudbrick walls and rooms arranged around a series of courtyards paved with baked bricks. Its principal room or audience hall, Room C, was located on the south side of the complex, overlooking the Orontes River, which most likely flowed closer to Evinat during the Iron Age (Batiuk 2007). The walls of the audience hall were plastered with blue paint. A rectangular limestone receptacle on the south wall probably served for ritual ablutions. Two parallel rows of grooves in the pebble pavement on the west side of the room possibly supported a portable brazier (Haines 1971: 62 and pl. 8; Harrison 2016: 256).

The Chicago excavations had demonstrated that the *bit hilāmī* buildings of the West Central Area were renovated and reused by the Neo-Assyrians. In addition, the Toronto excavations have also partially uncovered another large courtyard building on the east edge of the upper mound dating to the Iron III period as well. Constructed on a mudbrick-levelled platform, the walls of this building, also built of mudbrick, were plastered and painted with a white wash. Large quantities of pottery, including Red Slipped Burnished Ware and fragments of local Assyrian Palace Ware, together with a number of seals and impressions, or bullae, strongly suggest a public, possibly administrative function for this large structure, and date it to the late 8th-early 7th centuries BC (Harrison, Batiuk, Denel 2010). Limited excavations near the northern edge of the upper mound have revealed a large enclosure with massive mudbrick walls dating to the Iron III, and evidence of industrial activity suggestive of production, possibly related to military activity.

The Syrian-Hittite Expedition identified a series of isolated features on the highest part of the upper mound, which they attributed to the Fifth (and final) Building Period (Haines 1971: 66). The date of these structures is not clear, due to their poorly preserved contexts.

The Syrian-Hittite Expedition attributed a variety of finds from poorly preserved contexts to the Third and Fourth Building Periods. These include a cylinder seal, stone fragments of cuneiform inscriptions, clay tablets, Assyrian Glazed and Palace Wares, metal elements of chariots, and most notably, an ornamental copper disk engraved with a dedicatory inscription, "for the life of Tiglath-pileser, King of Assyria" (Harrison 2005: 29). A recent analysis of the

stone cuneiform fragments suggests that they were part of a single monumental stele erected by Sargon II in the second half of the 8th century BC (Lauinger, Batiuk 2015).

Temple XVI and Neo-Assyrian Religious Ritual

One of the most significant TAP discoveries, Building XVI, has provided important insight into the Neo-Assyrian religious presence and administration at Tayinat. Positioned perpendicularly to the earlier excavated Building II, the two temples formed a typical Neo-Assyrian Double Temple complex situated within a sacred precinct with a central stone-paved courtyard and an elevated structure (Platform XV) annexed to the back of Temple XVI (Fig. 8). Although heavily damaged by subsequent pitting and quarrying activity, the courtyard appears to have once concealed the remains of the earlier Gateway XVII complex and discarded statues belonging to pre-Assyrian dynasts. Both temples are similar in plan, but Temple II was slightly larger (12 m x 25 m) than Building XVI (9 m x 21 m), and may have been abandoned in the Fourth Building Period (Haines 1971: 65).

Building XVI, excavated in 2008 and 2009, preserved the terminal phase of its use, having been burnt intensively by fire. An elaborately decorated basalt column base was set deeply into the floor of the porch that provided access from the south into the temple through a wide but shallow stone staircase. The porch was separated from the central room by a pair of piers attached to the exterior walls of the temple. A second set of piers divided the central room into two further rooms, with the smaller back room, that is the inner sanctum or the *cella*, containing a rectangular podium made of fired bricks and accessed on either side by four shallow steps. A free-standing mudbrick installation, probably an altar, stood on its eastern side. Both the podium and altar were plastered. Like Temple II, the exterior walls of Temple XVI were constructed in the 'wood-crib' technique, plastered, and painted with a white wash. Some of the wooden beams in the superstructure and the doorway thresholds were preserved, despite the intense fire that had destroyed the building. The pottery recovered from the inner chamber represented a typical Neo-Assyrian assemblage dating to the 7th century BC (Harrison 2012: 11-18; Harrison, Osborne 2012: 13).

A thick deposit of burnt brick collapse sealed the central room and quantities of small strap-nail-like fragments of bronze, including rivet pieces and carved ivory inlay, likely the remains of cultic furniture, fragments of gold and silver foil and a piece of eye inlay. The back room, or inner sanctum, contained a rich deposit of gold, bronze and iron implements, a large jar of Assyrian Glazed Ware, libation vessels, oil-lamps, cuneiform tablet fragments, and a large tablet with the lengthy text of a treaty, or oath (*adē*), from the reign of Esarhaddon (Harrison, Osborne 2012: 134-138).

The large clay tablet, 10 x 28 cm in size, is dated to 672 BC on the basis of its textual content, which provides the precise date the oath was imposed on

bulunan *bīt hilāni* yapılarının Yeni Assurlular tarafından elden geçirildiğini ve tekrar kullanıldığını ortaya koymuştur. Toronto ekibinin yürüttüğü kazılar da yukarı höyükün doğu kenarında Demir Çağının III. evresine tarihlenen başka bir avlulu yapıyı kısmen ortaya çıkarmıştır. Düzlenmiş kerpiç bir platform üstünde bulunan bu yapının yine kerpiçten inşa edilmiş duvarları sıvanmış ve beyaz badanalanmıştır. Aralarında kırmızı astarlı perdahlanmış çömlek ve yerel Assur Saray Kapları olan büyük miktarlarda çanak çömlekler birlikte, bir dizi mühür, mühür baskısı ya da bulla, bu büyük yapının kamusal, olasılıkla idari işlevine kuvvetle işaret eder ve yapıyı MÖ geç 8.-erken 7. yüzyıla tarihler (Harrison, Batiuk, Denel 2010). Yukarı höyükün kuzey kenarındaki sınırlı kazılar, Demir Çağı III'e tarihlenen masif kerpiç duvarla çevrili büyük bir alanı ve olasılıkla askeri etkinliklerle ilgili üretime işaret eden endüstriyel kanıtları ortaya çıkartmıştır.

Suriye-Hitit Projesi yukarı höyükün en yüksek kısmında Beşinci (ve son) Yapı Dönemi'ne ait bir dizi kalıntı tanımlamış olsa da (Haines 1971: 66), kötü korunmuş bağamların dolayı bu yapıların tarihleri net değildir.

Suriye-Hitit Projesi iyi korunamamış kontekstlerdeki çeşitli buluntuları Üçüncü ve Dördüncü Yapı dönemlerine tarihlmiştir. Bunların arasında bir silindir mühür, civiyazılı taş parçalar, yazılı tabletler, Assur Sırı ve Saray Kapları, metal araba öğeleri ve dikkat çekici olan "Assur kralı Tiglat-pileser'in hayatı için" şeklinde ithaf yazımı işlenmiş dekoratif bir bakır disk bulunmaktadır (Harrison 2005: 29). Civiyazılı taş parçaların yakın zamanlarda yapılan analizleri, bunların MÖ 8. yüzyılın ikinci yarısında II. Sargon'un diktığı tek bir antsal stelin parçaları olduğunu işaret eder (Lauinger, Batiuk 2015).

XVI. Tapınak ve Yeni Assur Dinsel Ritüeli

TAP tarafından bulunan en önemli yapılardan biri olan Bina XVI, Tayinat'taki Yeni Assur'un dinsel varlığı ve idaresi hakkında önemli bilgi sağlamıştır. Kazısı daha erken yapılan Bina II ile birlikte, birbirine dik olarak konumlanan bu iki tapınak yapısı, taş döşemeli merkezi bir avlu ve Tapınak XVI'nın arkasına eklenen yükseltilmiş platform yapısı (Platform XV) ile birlikte, bir kutsal alan içinde bulunan tipik bir Yeni Assur Çifte Tapınak kompleksi oluşturmaktadır (Fig. 8). Sonradan açılan çukurlar, taş ve toprak alma faaliyetleri tarafından ağır tahrifata uğramasına rağmen, aylunun daha erkene tarihlenen Kapı XVII kompleksini ve Assur öncesi hanedanlara ait heykellerin kalıntılarını gizlediği anlaşılmaktadır. İki tapınak plan olarak birbirine benzese de Tapınak II (12 x 25 m) XVI'dan (9 x 21 m) biraz daha büyütür ve Dördüncü Yapı Dönemi'nde terk edilmiş olduğu düşünülmektedir (Haines 1971: 65).

2008 ve 2009 yıllarında kazısı yapılan Tapınak XVI'nın geçirdiği yangın nedeniyle son kullanım evresi günümüze iyi korunarak ulaşmıştır. Ayrintılı bezenmiş bir bazalt sütun kaidesi, geniş fakat sıç bir taş merdivenle tapınağa güneyden

Fig. 8:
XVI. Tapınağın kerpiç konservasyon sonrası havadan görünüşü
(Foto: M. Akar).

Aerial view of Temple XVI after mudbrick conservation
(Photo: M. Akar).

giriş sağlayan portikonun tabanında derine oturtulmuştur. Veranda, tapınağın dış duvarlarına eklenen bir çift payanda ile merkezdeki odadan ayrılmıştır. Diğer bir çift payanda merkezi odayı ikiye bölmüştür. Arkadaki daha küçük odada veya *cellada*, her iki tarafından dört alçak basamakla erişilen pişmiş tuğlaların yapılmış dikdörtgen bir podyum bulunur. Doğusunda olasılıkla sunak olarak kullanılan müstakil bir kerpiç yapı bulunmaktadır. Podyum ve sunak sıvalıdır. Tapınak II'de görüldüğü gibi Tapınak XVI'nın da dış duvarları "ahşap kafes" teknigidinde inşa edilmiş, sivanmış ve beyaz plaster kaplanmıştır. Üst yapıdaki ahşap kirişlerin ve kapı eşiklerinin bazılarının binayı yok eden yoğun yangına rağmen korunduğu görülmektedir. İç odada bulunan çanak çömlekler MÖ 7. yüzyıla tarihlenen tipik Yeni Assur malzemelerini temsil etmektedir (Harrison 2012: 11-18; Harrison, Osborne 2012: 13).

Merkez oda ile aralarında olasılıkla kültür esyalarının kalıntıları olan perçin parçaları ve oyulmuş fildişi kaskalar, şarapnel gibi küçük tunç parçacıkları, altın ve gümüş varak parçalar ve bir parça göz kakması kalın bir tabaka oluşturan yanmış tuğla çöküntüsü altında kalmıştır. En kutsal alan olan arka odada yapılan araştırmalarda; altın, tunç ve demir aletler, Assur stilinde sırlı büyük bir kap, libasyon kapıları, yağ kandilleri, çiviyazılı kil tablet parçaları ve Esarhaddon'un krallığı

the local governor (*bēl pīhāti*) to ensure his loyalty and support for the accession of Esarhaddon's son Assurbanipal to the throne upon Esarhaddon's death (Lauinger 2011: 8; Lauinger 2012). In effect, the tablet sealed the loyalty of the governor at Kinalia/Kullania to Esarhaddon and his descendant almost as 'duty' or his 'destiny' (Lauinger 2013). The discovery of the tablet thus provides a clear *terminus post quem* for the destruction of Temple XVI, which must have occurred in the second half of the 7th century BC. Although the obverse of the tablet was largely damaged by the conflagration, the impression of the seal of Sennacherib, Esarhaddon's predecessor, was partially preserved (Lauinger 2012: 90). The oath tablet, which consisted of 674 preserved lines, has several parallels that have been excavated in the Nabû temple in the royal city of Nimrud; these have collectively been identified as the "Vassal Treaties" of Esarhaddon. The oaths recorded on these tablets were sworn by eight different vassal rulers, or city lords, from cities in the eastern periphery of Assyria (Wiseman 1958; Lauinger 2011: 8). Sennacherib's seal impression was also found on these oath tablets; they were also sealed by three different seals of the god Aššur.⁶

The discovery of the Tayinat oath tablet is unique thus far as a rare example from the western extent of the empire. The tablet also includes reference to sixteen unnamed officials or groups of officials, clearly the principal members of the local provincial civil or military administration. The long list of censes is largely formulaic, but two appear uniquely

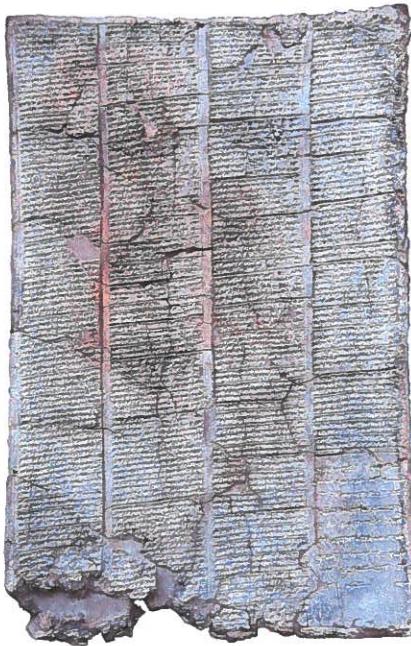

Fig. 9:
Esarhaddon'un XVI. Tapınakta bulunan yemin tabletleri
(Foto: J. Jackson).

Esarhaddon's oath tablet found in Temple XVI
(Photo: J. Jackson).

tailored to the North Orontes Valley region. The first invokes the divine couple Adad and Šala of Kurbail, and the second, the goddess Šarrat-Ekron. Neither of these are found in the other extant oath tablets, but both are at home in northwest Syria and the Levant (Lauinger 2012: 90-91, 113, 119).⁵ While essentially an Assyrian artifact of power and authority, the Tayinat oath tablet contained important local religious symbols and theology. In fact, the contents of Temple XVI also included objects of local cultural and historical significance.

A collection of cuneiform tablets was also discovered on the podium in the immediate vicinity of the oath tablet. Most of these documents belong to a Mesopotamian scholarly series of hemerological texts known as *Iqqur īpuš*, which identified the favored months for a wide variety of activities (Lauinger 2016). Lauinger has proposed that these tablets were most probably put on display in the inner sanctum of the temple together with the oath tablet (Lauinger 2011: 12; Harrison, Osborne 2012: 137). Whether these tablets were votives or functioned as foci for worship, their careful placement in an area of sacred religious importance in the Temple, perhaps even directly across from the altar, strongly infers that they took part in important religious ceremonies. The Esarhaddon tablets were discovered in the throne room of the Nabu Temple at Nimrud, known as the Ezida, which was part of a complex of rooms identified as the *bīt akītu* ("the *akītu* house"), where the *akītu* ceremony was carried out annually. An ancient Mesopotamian

dönemine ait, üzerinde uzun bir anlaşma ya da yemin (*adē*) metni bulunan büyük bir tabletten oluşan zengin bir buluntu grubu ele geçmiştir (Harrison, Osborne 2012: 134-138).

40 x 28 cm boyutundaki bu büyük kil tablet, Esarhaddon'un ölümünden sonra oğlu Assurbanipal'in tahta çıkışmasını desteklemek ve sadakatini garantilemek amacıyla yerel valiye (*bēl pīhāti*) dayatılan yeminini içermektedir ve bu içeriğe dayanarak MÖ 672'ye tarihlendirilmiştir (Lauinger 2011: 8; Lauinger 2012) (Fig. 9). Aslına bakılırsa bu tablet, Kinalia/Kullania'daki valinin Esarhaddon'a ve oğluna sadakatini neredeyse "görev" ya da "kader" olarak kabullendirdiğini göstermektedir (Lauinger 2013). Dolayısıyla bu tablet, MÖ 7. yüzyılın ikinci yarısında olduğu tahmin edilen Tapınak XVI'nın tahribi için *terminus post quem* [en erken tarih] oluşturur. Tabletin ön yüzü yanında büyük oranda tahrif olmuşsa da Esarhaddon'un selefisi olan Sanherib'in mührünün baskısı kısmen korunmuştur (Lauinger 2012: 90). 674 korunmuş satırından oluşan yemin tabletinin kralı Nimrud şehrindeki Nabu Tapınağı'nda bulunan birkaç paraleli vardır; bunlar topluca Esarhaddon'un "Vasal Anlaşmaları" olarak adlandırılmıştır. Bu tabletlerde, Assur'un doğu topraklarında bulunan sekiz farklı vasal hükümdar ya da şehir efendisi tarafından edilmiş yeminler kaydedilmiştir (Wiseman 1958; Lauinger 2011: 8). Sanherib'in mühür baskısı bu yemin tabletlerinde de bulunmuştur; ayrıca bunlar Tanrı Assur'un üç farklı mührüyle de mühürlenmiştir.⁶

Tayinat'ta bulunan yemin tabletinin keşfi, imparatorluğun batı bölgelerinde şimdilik kadar bulunmuş tek örnek olarak benzersizdir. Tablet aynı zamanda isimleri verilmese de yerel idarenin sivil veya askeri başlica üyeleri olduğu anlaşılan 16 resmi eyalet görevlisinden ya da görevli grubundan söz eder. Uzun lanet listesi büyük oranda kalıp cümlelerden oluşsa da ikisi Kuzey Ası Vadisi bölgесine özgü gibidir. Lanetlerden biri Kurbaili ilahi çift Adad ile Šala'nın adlarını anarken, ikincisi ise Tanrıça Šarrat-Ekron'un adını anar. Bunların ikisi de diğer yemin tabletlerinde bulunmamıştır fakat Kuzeybatı Suriye ve Levant'a aşınadır (Lauinger 2012: 90-91, 113, 119).⁷ Tayinat yemin tabletleri özünde Assurlu bir güç ve otorite göstergesi olmakla birlikte, önemli yerel dinsel semboller ve teoloji içermektedir. Aslında Tapınak XVI'nın buluntu içerisinde yerel kültürel ve tarihsel önem taşıyan öğeler de bulunmaktadır.

Yemin tabletinin hemen yakınındaki podyumda da bir grup çivi yazılı tablet bulunmuştur. Bu belgelerin çoğu *Iqqur īpuš* olarak bilinen, çeşitli etkinlikler için uygun ayları belirleyen bir dizi bilimsel Mezopotamya hemeroloji metnine aittir (Lauinger 2016). Lauinger bu tabletlerin tapınağın en kutsal alanında yemin tabletyle birlikte sergilendiği düşüncesini ortaya koymuştur (Lauinger 2011: 12; Harrison, Osborne 2012: 137). Bu tabletlerin adak olarak sunulmuş ve ibadet odağı olarak işlev görmüş olsa da tapınağın en kutsal alanında bulunmaları, hatta belki de sunağın tam karşısına dikkatle yerleştirilmeleri, önemli dinsel törenlerde yer almış olduklarını kuvvetle işaret eder. Esarhaddon'un diğer tabletleri, Nimrud'da

Fig. 10:
Tapınak XVI'da bulunan
pyxis (Foto: J. Jackson;
çizim: F. M. Haughey).

Pyxis found in Temple XVI
(Photo: J. Jackson; drawing
by F. M. Haughey).

Nabu Tapınağı'nda her yıl *akītu* töreninin yer aldığı *bīl akītu* ("akītu evi") olarak tanımlanan odalar kompleksindeki Ezida olarak adlandırılan taht odasında bulunmuştur. Çok eski bir Mezopotamya töreni olan *akītu*, sembolik olarak ilahi otorite tarafından kralığın tekrar kurulmasını vurgulayarak doğanın yeniden canlanışını kutluyordu. Tayinat ile Nimrud'daki buluntu alanları arasındaki benzerlik, her iki merkezde Yeni Assur kralının nihai gücünü vurgulayan kutlama ve törenler arasında da işlevsel bir benzerlik olduğunu işaret eder (Lauinger 2013: 111-112). Tapınakta bulunan Assur sırlı kap örneği, yağ kandilleri ve libasyon testisi gibi diğer kültür eşyaları özünde Assurlu dinsel ritüellere işaret ederken, belirgin Suriye-Hitit tarzında oyulmuş, ataların şölen sahnesi ile hayvan kurban edilmesini gösteren bir kutu da yerel kültürel ve dinsel geleneklerin korunmuş (veya benimsenmiş) olduğunu işaret eder (Fig. 10).

Sonuç

Tayinat kutsal alanının Geç Hitit hükümdarlarının atalarının heykelleriyle ve kötülüğe karşı koruyucu nitelikte (*apotropaic*) figürlerle bezeli bir kompleksten, yeniden düzenlenerek beşirgin Yeni Assur dinsel mimarisini ve kültür ikonlarından oluşan bir kompleks haline getirilmesi ilk bakışta esaslı bir dönüşüm gibi görülebilir. Ancak dinsel, siyasal ve ideolojik değerleri vurgulayan kutlamaların ve tören alaylarının Yeni Assur hâkimiyetiyle sona ermediği açıktır. Suriye-Hititlerin atalarını anan kutlamaları sona ermiş olsa da çok büyük ihtimalle Nabu heykelinin mabedinden çıkararak çeşitli kutsal alanlardan geçip şehrin dışına taşınmasını içeren *akītu bayramı* da dahil olmak üzere, Kapı VII kapsamında bulunan Yeni Assur anıtlarının gösterdiği gibi, yeni törenlerin ve geçit kutlamalarının bunların yerini aldığı açıktır (Oates 1957). Bu şekilde işleyen bir bağdaştırma stratejisiyle Yeni Assurlular yerel güç ya-pılarını kendi imparatorluk sahalarına başarıyla katmışlardır.

ceremony, the *akītu* celebrated the rebirth of nature with emphasis particularly on the reestablishment of kingship by divine authority. The similarities of the Tayinat and Nimrud find-spots infer they shared a common ceremonial function that celebrated and emphasized the ultimate power of the Neo-Assyrian king (Lauinger 2013: 111-112). The other cultic paraphernalia found in the temple, such as the Assyrian Glazed Ware vessel, the oil lamps, and the libation jug, add further detail to the essentially Assyrian religious rituals that took place, while a pyxis, carved in a distinctively Syro-Hittite style depicting an ancestral feasting scene and animal sacrifice attest to the preservation (or adoption) of local cultural and religious traditions (Fig. 10).

Conclusion

The reorganization of the Tayinat sacred precinct from a complex embellished with the ancestral sculptures of Neo-Hittite dynasts and apotropaic figures to one comprised of distinctively Neo-Assyrian religious architecture and cultic icons may at first glance seem a drastic transformation. However, celebrations and processions that emphasized religious, political and ideological values clearly did not end with the Neo-Assyrian domination. While the Syro-Hittite celebrations of ancestral veneration might have ended, new ceremonies and processional celebrations clearly replaced them, as evidenced by the Neo-Assyrian monuments in Gateway VII, very likely including the *akītu* festival, which involved the transportation of the statue of Nabu from his sanctuary through various sacred areas and outside the city (Oates 1957). Through such syncretism the Neo-Assyrians successfully integrated local power structures into their larger imperial domain.

NOTES

- For discussions on the evidence for late Bronze Age – early Iron Age transition and pre-Iron II ceramics at Tayinat Höyük, see Harrison 2009a and 2009b; Janeway 2011; Ünlü 2016 and 2017.
- On the variants of Kunulua, see Parpola 1970: 206, 2013; Hawkins 1983. For a discussion of Wa/Palastin as an ancient appellation of the region under the control of pre-Assyrian Kunulua, see Hawkins 2009.
- On the discussion of the architectural plan of the Tayinat temples, see Harrison 2012, and on a discussion of *būt halānī* as a major component of 1st millennium BC elite architecture in north Syria and Assyria, see Hrouda 1972-1975: 407-109.
- Recent conservation work on Temple II, combined with analysis of field records kept by the Syrian-Hittite Expedition, has generated doubts about the chronological assignment of Temple II to the Second Building Period (Harrison 2017: 280 n. 16). While the original suggestion is kept for the time being, further investigations are focused on resolving this issue on the chronology of Temple II, especially in conjunction with the ongoing excavations immediately on its east.
- From ca. 850 BC onwards, the name Unqi is used alternatively with Patina in the inscriptions dating from the reign of Shalmaneser III. For the royal inscriptions on Qalparunda the Unqite, see Grayson 1996: 11 A.O.102.1.93, for the inscriptions Balawat Gates, see Grayson 1996: 142 A.O.102.69 and for the inscription on the throne base of the King at Fort Shalmaneser, see Grayson 1996: 139 A.O.102.60. For the Eponym Chronicle for 829 BC that mentions a campaign against Unqi during the eponym of Hubaya, see Glassner 2004: 166-167. The same event is mentioned on the Black Obelisk, where Patina is mentioned instead of Unqi (Grayson 1996: 150-151 A.O.102.91).
- One of these seals dates back to the Old-Assyrian period, another probably to the time of Tiglath-pileser III and a third to Sennacherib, the father of Esarhaddon. See Lauinger 2013: 108-109 and n. 36 for further discussion.
- On the discussion of associations with Tel Mique, see Harrison 2014: 414-415 and on the mention of Adad and Šala in the double inscriptions on the statue of Haddy-it'i, 'king' of Gozan in the Aramaic, but 'governor' or lord of a district (*Bakruj*) of Gozan in the Akkadian, at Tell Feheriye, see Lipiński 2000: 128-133.

NOTLAR

- Tayinat'ta Son Tunç Çağı-Erken Demir Çağı geçiş ve II. Demir Çağı öncesi çanak çömlekler için, bkz. Harrison 2009a; 2009b; Janeway 2011; Ünlü 2016 ve 2017.
- Kunulua adının değişik biçimleri için, bkz. Parpola 1970: 206, 2013; Hawkins 1983. Wa/Palastin'in Assur-öncesi Kunulua'nın kontrolündeki bölgenin çok eski bir adı olduğu hakkındaki tartışma için bkz. Hawkins 2009.
- Tayinat tapınaklarının mimari planının tartışması için bkz. Harrison 2012; *būt halānī*'nin Kuzey Suriye ve Assur'da MÖ 1. binyıl elit mimarisinin başlıca öğelerinden olması tartışması için bkz. Hrouda 1972-1975: 405-409.
- Tapınak II'de son zamanlarda yürütülen konservasyon çalışmaları, Suriye-Hittit Projesi'nin tuttuğu saha kayıtlarıyla birlikte ele alındığında, Tapınak II'nin kronolojik olarak İkinci Yapı Dönemi'ne tarihlenmesi hakkında kuşkular doğmuştur (Harrison 2017: 280 n. 16). Orijinal öneri şimdilik tutulurken araştırmalar, özellikle tapınak yapısının hem doğusundan devam eden kazılarla bağlantılı olarak Tapınak II'nin kronolojisini çözmeye odaklanmıştır.
- III. Salmanassar'ın krallığına tarihlenen yazılarda yak. MÖ 850'den itibaren Unqi ismi Patinu'yla değişimli olarak kullanılır. Unqili Qalparundalarındaki krali yazıtlar için bkz. Grayson 1996: 11 A.O.102.1.93', Balawat Kapıları yazıtları için bkz. Grayson 1996: 142 A.O.102.69, kralın Fort Shalmaneser'de bulunan tahtının kadesindeki yazıt için bkz. Grayson 1996: 139 A.O.102.60. Hubaya'nın eponiminde Unqu'ya karşı bir seferden söz eden MÖ 829'un Eponim Kroniği için bkz. Glassner 2004: 166-167. Yazıtında Unqi yerine Patina'nın adı geçen Siyah Obelisk'te de aynı olaydan söz edilir (Grayson 1996: 150-151 A.O.102.91).
- Bu mührülerden biri Eski Assur Dönemi'nci, biri muhtemelen III. Tiglat-pileser'in zamanına ve bir diğeri de Esarhaddon'un babası Sanherib'e tarihlenir. Daha fazla tartışma için bkz. Lauinger 2013: 108-109 ve n. 36.
- Tel Mique ile bağlantılar için bkz. Harrison 2014: 414-415; Aramice Gozan "kralı", Akkadca ise Gozan bölgesinin "valisi" veya efendisi (*šaknu*) denilen Haddy-it'i'nin Tell Feheriye'de bulunan heykelindeki çifte yazıtta Adad ve Šala'nın adının geçmesi hakkında bkz. Lipiński 2000: 128-133.

KAYNAKLAR REFERENCES

- Braidwood, R. J., Braidwood, L. S. (1960) *Excavations in the Plain of Antioch I. The Earlier Assemblages: Phases A-J*, Oriental Institute Publications 61, Chicago: University of Chicago Press.
- Batiuk, S. (2007), "Ancient Landscapes of the Amuq: Geoarchaeological Surveys of the Amuq Valley: 1999-2006", *The Canadian Society for Mesopotamian Studies* 2: 51-57.
- Denel, E., Harrison T. P. (2017) "The Neo-Hittite Citadel Gate at Tayinat (Ancient Kunulua)", S. R. Steadman, G. McMahon (eds.), *The Archaeology of Anatolia, Volume II, Recent Discoveries (2015-2016)*, Newcastle: Cambridge Scholars Publishing: 136-153.
- Glassner, J. -J. (2004) *Mesopotamian Chronicles/Chroniques Mésopotamiennes*, B. R. Foster (transl.), Atlanta: Society of Biblical Literature.
- Grayson, A. K. (1991) *The Royal Inscriptions of Mesopotamia, Assyrian Periods: Volume 2: Assyrian Rulers of the Early First Millennium BC I (1114-859 BC)*, Toronto: Toronto University Press.
- Grayson, A. K. (1996) *The Royal Inscriptions of Mesopotamia, Assyrian Periods: Volume 3: Assyrian Rulers of the Early First Millennium BC II (858-745 BC)*, Toronto: Toronto University Press.
- Haines, R. C. (1971) *Excavations in the Plain of Antioch II: The Structural Remains of the Later Phases: Chatal Hüyük, Tell al-Judaiah, and Tell Ta'yinat*, Oriental Institute Publications 92, Chicago: University of Chicago Press.
- Harrison, T. P. (2017) "Self-Representation and the Legitimation of Authority at Tayinat (Ancient Kunulua)", C. Levin, R. Müller (eds.), *Royal Self-Depiction and the Legitimation of Rulership*, Tübingen: Mohr Siebeck Verlag: 277-299.
- Harrison, T. P. (2016) "The Neo-Assyrian Provincial Administration at Tayinat (Ancient Kunulua)", J. MacGinnis, D. Wicke, T. Greenfield (eds.), *The Provincial Archaeology of the Assyrian Empire*, MacDonald Institute Monographs, Cambridge, UK: MacDonald Institute for Archaeological Research: 253-264.
- Harrison, T. P. (2014) "Recent Discoveries at Tayinat (Ancient Kunulua/Calno) and Their Biblical Implications", C. M. Maier (ed.), *Congress Volume Munich 2013*, Leiden, Boston: Brill: 396-425.
- Harrison, T. P. (2012) "West Syrian Megaron or Neo-Assyrian Langraum? The Shifting Form and Function of the Tell Ta'yinat (Kunulua) Temples", J. Kamleh (ed.), *Temple Building and Temple Cult: Architecture and Cultic Paraphernalia of Temples in the Levant (2nd-1st Millennium BCE)*, Abhandlungen des Deutschen Palästina-Vereins 41, Wiesbaden: Otto Harrassowitz: 3-21.
- Harrison, T. P. (2011) "Temples, Tablets and the Neo-Assyrian Provincial Capital of Kinalia", *Journal of the Canadian Society for Mesopotamian Studies* 6: 29-37.
- Harrison, T. P. (2009a) "Neo-Hittites in the 'Land of Palistin'", *Near Eastern Archaeology* 72: 174-189.
- Harrison, T. P. (2009b) "Lifting the Veil on a 'Dark Age': Ta'yinat and the North Orontes Valley during the Early Iron Age", J. D. Schloen (ed.), *Exploring the Long Durée: Essays in Honor of Lawrence E. Stager*, Winona Lake: Eisenbrauns: 171-184.
- Harrison, T. P. (2005), "The Neo-Assyrian Governor's Residence at Tell Ta'yinat", *Bulletin of the Canadian Society for Mesopotamian Studies* 40: 23-33.
- Harrison, T. P., Batiuk, S., Denel E. (2011) "Tayinat Höyük Kazıları, 2009", *Kazı Sonuçları Toplantısı* 32/3: 368-384.
- Harrison, T. P., Osborne J. F. (2012) "Building XVI and the Neo-Assyrian Sacred Precinct at Tell Tayinat", *Journal of Cuneiform Studies* 64: 125-143.
- Hawkins, J. D. (2009) "Cilicia, The Amuq, and Aleppo. New Light in a Dark Age", *Near Eastern Archaeology* 72: 164-173.
- Hawkins, J. D. (2000) *Corpus of Hieroglyphic Luwian Inscriptions vol. 1: Inscriptions of the Iron Age*, Berlin and New York: Walter de Gruyter.
- Hawkins, J. D. (1983) "Kullani(a)", *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie* 6: 305-306.
- Hrouda, B. (1972-1975) "H̄lāni, Bit", *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie* 4: 405-409.
- Janeway, B. (2011) "Mycenaean Bowls at 12th/11th Century BC Tell Tayinat (Amuq Valley)", V. Karageorghis, O. Kouka, *On Cooking Pots, Drinking Cups, Loomweights and Ethnicity in Bronze Age Cyprus and Neighbouring Regions. An International Archaeological Symposium Held in Nicosia, November 6th-7th 2010*, Nicosia: Leventis Foundation: 167-185.

- Lauinger, J. (2016) "Iqqur ipuš at Tell Tayinat", *Journal of Cuneiform Studies* 68: 229-48.
- Lauinger, J. (2013) "The Neo-Assyrian adē: Treaty, Oath, or Something Else?", *Zeitschrift für Altorientalische und Biblische Rechtsgeschichte* 19: 99-115.
- Lauinger, J. (2012) "Esarhaddon's Succession Treaty at Tell Tayinat: Text and Commentary", *Journal of Cuneiform Studies* 64: 87-123.
- Lauinger, J. (2011) "Some Preliminary Thoughts on the Tablet Collection in Building XVI from Tell Tayinat", *Journal of the Canadian Society for Mesopotamian Studies* 6: 5-14.
- Lauinger, J., Batiuk S. (2015) "A Stele of Sargon II at Tell Tayinat", *Zeitschrift für Assyriologie* 105: 54-68.
- Lipinski, E. (2000) *The Aramaeans Their Ancient History, Culture, Religion*, Orientalia Lovaniensia Analecta 100, Leuven, Paris, and Sterling, Virginia: Peeters.
- Oates, D. (1957) "Ezida: The Temple of Nabu", *Iraq* 19: 26-39.
- Osborne, J. F. (2012), "Communicating Power in the Bīt-Ḫilāni Palace", *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 368: 29-66.
- Osborne, J. F. (2011) *Spatial Analysis and Political Authority in the Iron Age Kingdom of Patina, Turkey*, Ph.D. dissertation, Harvard University.
- Osborne, J. F., Karacic, S. (2017) "Urbanism beyond the Acropolis: The Tayinat Lower Town Project Surface Survey, 2014-2015", *Anatolica* XLIII: 37-70.
- Parpola, S. (1970) *Letters from Assyrian Scholars to the Kings Esarhaddon and Assurbanipal, Part I: Texts*, Alter Orient und Altes Testament 5/1, Winona Lake: Eisenbrauns.
- Pucci, M. (2008) *Functional Analysis of Space in Syro-Hittite Architecture*, Oxford: Archaeopress.
- Swift, G. F. (1958) *The Pottery of the 'Amuq, Phases K to O, and Its Historical Relationships*, Ph.D. dissertation, University of Chicago.
- Tadmor, H., Yamada, S. (2011) *The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period: Volume 1: The Royal Inscriptions of Tiglath-pileser III (744-727 BC), and Shalmaneser V (726-722 BC), Kings of Assyria*, Winona Lake: Eisenbrauns.
- Ünlü, E. (2017) "Tell Tayinat Yerleşiminde Geç Tunç-Erken Demir Çağ Geçiş Dönemi Seramikleri Üzerinden Amik Ovası'nda Görülen Yerel Devamlılıklar ve Doğu Akdeniz Bağları", *OLBA* XXV: 91-111.
- Ünlü, E. (2016) "The Pottery of the Latest Iron IA Phase at Tell Tayinat, Amuq", M. Akar, C. Çakırlar, Ç. Çilingiroğlu, Y. Heffron, É. Jean, E. Kozal, E. Şerifoğlu, A. U. Türkcan, S. Ünlüsoy (eds.), *Questions, Approaches, and Dialogues in the Eastern Mediterranean Archaeology: Studies in Honor of Marie-Henriette and Charles Gates*, Alter Orient und Altes Testament 445, Münster: Ugarit-Verlag: 601-616.
- Weeden, M. (2013) "After the Hittites: The Kingdoms of Karkamish and Palestine in North Syria", *Bulletin of the Institute of Classical Studies* 56: 1-20.
- Wiseman, D. J. (1958) "The Vassal-Treaties of Esarhaddon", *Iraq* 20: 1-99.
- Yener, K. A. (2013) "New Excavations at Alalakh: The 14th-12th Centuries BC", K. A. Yener (ed.), *Across the Border: Late Bronze-Iron Age Relations between Syria and Anatolia*, Ancient Near Eastern Studies Supplement 42, Leuven: Peeters: 11-35.